

ГУЦУЛЬСЬКИЙ СВІТ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ. У КРИТИЧНІЙ РЕЦЕПЦІЇ НАУКОВЦЯ

Бикова Т. В. “Верховино, світку ти наш...”: гуцульський текст української літератури першої третини ХХ століття. – К.: Четверта хвиля, 2015. – 424 с.

Поява цікавих досліджень у царині літературознавства відкриває нові можливості, нові методи й підходи в осмисленні та висвітленні складної, а водночас багатоманітної у своїх проявах творчої спадщини українських письменників. До таких праць, які логічно вклинюються в наукову дискусію й прикметно оприявнюють оригінальні підходи щодо вивчення проблемних явищ, належить монографія Тетяни Бикової “Верховино, світку ти наш...”: гуцульський текст української літератури першої третини ХХ століття”. У полі наукового зору авторки монографії сфокусовано питання вивчення літературних константних, змінних, домінантних рис художнього універсуму Гуцульщини відповідного літературного пласта в тісних зв’язках із розвитком української лірики, ліро-епіки, епіки і драматургії першої третини ХХ ст.

Актуальність монографічної праці Т. Бикової в тому, що концепт “Гуцульщина як текст” проаналізовано в аспекті синхронно-діахронного функціонування в українському письменстві означеного періоду у зв’язку із суспільно-політичними, морально-етичними, культурними чинниками доби. Це дає змогу науковцю фактично вперше в українському літературознавстві комплексно і системно дослідити генезу, функціонування, проблематику та жанрово-стильові модифікації гуцульського тексту першої третини ХХ ст.

Монографія вирізняється послідовною й логічною структурованістю, що гарантує вивірене й ґрунтовне розгортання дослідницької логіки, передбачає панорамність і компаративну проєктивність аналітичного зору. Структурування концентричне, оскільки кожна наступна позиція має доцентрове спрямування до концепції науковця, поглиблює її та увиразнює. Будова наукової студії зумовлюється метою та завданнями дослідження. План викладу логічно продуманий, хоча деякі його частини дещо пропорційно не співвідносні, однак у кожній збережена наскрізна логіка викладу, а теоретичний і практичний матеріал подано пропорційно та логічно.

У першому розділі монографічного дослідження “Гуцульський текст української літератури: історико-теоретичний дискурс” ретельно розглядається зміст понять “гуцульський текст”, “Гуцульщина

як текст”, встановлюється ступінь їх співвідношення, вибудовується термінологічна ієрархія, заснована на встановленні меж функціонування поняття “край як текст” у системі взаємодії із термінами “метатекст”, “локальний текст” та “регіональний текст”. Вражає ретельність розгляду авторкою великої кількості українських та зарубіжних теоретичних та історико-літературних розвідок, присвячених проблемам функціонування метатексту, локального та регіонального крайового тексту, обласної літератури, широкий контекст філософських, культурологічних, мистецтвознавчих та інших праць. На такому теоретико-культурологічному тлі Т. Бикова розглядає стрижневу категорію своєї наукової праці. Дбаючи про максимальну термінологічну однозначність інструментарію свого дослідження, науковець у перших параграфах чітко окреслює власне термінологічне наповнення термінів “гуцульський текст” та “Гуцульщина як текст”.

Великий обсяг залученого до літературознавчого аналізу текстуального матеріалу охоплює прозові, ліричні, ліро-епічні та драматичні твори українського письменства першої третини ХХ ст., де тема Гуцульщини є визначальною й виявляє себе у відображенні яскравого національного колориту, культурних та етнографічних особливостей, гуцульського способу спілкування з краєм, репрезентованим численними топонімами тощо. Цю

складну тему, де так тісно сплелися історія літератури та культурологія, авторка, застосовуючи різнопланові методики, розробляє успішно. Особливо часто Т. В. Бикова послуговується некрикливим, але завжди дароносним філологічним аналізом, у якому пильно досліджуються “дрібниці” тексту, а їхнє потрактування здійснюється через розкриття мовно-стилістичних засобів творення змістоформної цілісності.

Світ гуцульського життя, опоетизований у текстах Х. Алчевської, Лесі Верховинки, Д. Загула, М. Ірчана, П. Карманського, М. Козоріса, М. Колцуняк, М. Коцюбинського, Б. Лепкого, В. Лімниченка, О. Луцького, К. Малицької, О. Манчука, М. Матієва-Мельника, Олександра Олеса, І. Франка, Г. Хоткевича, П. Шекерика-Доникова, Ю. Шкрумеляка, Марка Черемшини та ін. дослідниця вивчає за трьома художніми проєкціями – історіософською, культурологічною та міфологічною. Докладно розглянуто й досліджено ідейно-естетичний модус рецепції краю, репрезентований у зображенні опришківського руху, деекзотизації гуцульського життя початку ХХ ст., розкрито авторські концепції бачення ідеального майбутнього для Гуцульщини. Парадигму “Гуцульщина як текст” науковець вивчає за характеристикою двох взаємодоповнюючих образів як складових метаобразу Гуцульщини: Гуцульщина як частина “Великої” України і Гуцульщина як образ “малої” вітчизни. Це дає змогу дослідниці об’єктивно вивчити ідейно-художні засади та літературний праксис створення метаобразу Гуцульщини (історичні, естетичні, краєзнавчі, етнологічні аспекти) в українському письменстві.

Окремий розділ монографії “Культурологічні аспекти теми Гуцульщини в українській літературі перших десятиріч ХХ ст.” присвячений розкриттю культурологічних аспектів функціонування теми Гуцульщини. Серед мотивів, які його презентують, авторка виокремлює гумористичний, у якому найглибше знайшло своє виявлення гуцульське світоспоглядання, мотив гуцульської любові крізь призму

співвідношення маскулінного та фемінного світобуття в гуцульському тексті тощо. Висновки дослідниці подекуди неочікувані, але становлять інтерес для подальшої наукової дискусії.

Не оминає авторка й визначення міфологічної доміанти гуцульського тексту в літературі Наддніпрянської та Західної України. Це сприяє усвідомленню локусу гуцульського тексту крізь новаторське осмислення міфологічної образності зі сфери традиційних вірувань верховинців, підпорядкування історичних і соціальних реалій дійсності Гуцульщини значним філософським концептам та релігійним ідеям, психологізації і драматизації викладу, символізації барв і природних стихій, фольклорній автентичності мовостилу та ін. Розділ “Міфологічна доміанта гуцульського тексту в літературі Наддніпрянської та Західної України”, присвячений цьому, безумовно, стане в нагоді не тільки науковцям, а й викладачам-практикам, оскільки показує гуцульський текст української літератури як естетично рафіновану рецепцію краю і його корінних мешканців, що ввела до художнього світу поглиблені історичні, філософські, морально-етичні, психологічні, міфопоетичні й фольклорно-“етнологічні” виміри, а також посприяла етноконсолідуючим процесам взаємопізнання частин української нації.

Отже, можемо резюмувати, що наукова монографія Тетяни Бикової “Верховино, світку ти наш...”: гуцульський текст української літератури першої третини ХХ століття” стане цінним надбанням сучасного літературознавства, оскільки авторка вперше в Україні на високому науковому й фаховому рівнях осмислює змісто- й формоутворюючі фактори іміджу Гуцульщини у вітчизняній літературі перших десятиліть ХХ ст., розкриває індивідуальний внесок українського письменства у збагачення художніх філіацій краю та мистецької культури його сприйняття. Сподіваємося, що актуальність обраної проблематики й авторська стратегія її наукової репрезентації забезпечать інтерес до рецензованої монографії не лише в літературознавчих колах, а й широкого читацького загалу.

*Сидір Кіраль
м. Київ*

Отримано 31 грудня 2015 р.